

Recenzii

în plan politico-social european precum și a influenței pe care factorul religios o joacă în cadrul transformărilor socio-politice și culturale actuale este mai mult decât binevenită în contextul actual. Teologului i se oferă astfel o abordare de mare actualitate, care îi permite să sesizeze și să interpreteze corect transformările pe care le suferă astăzi religia și îl ajută să discearnă între nucleul său atemporal și manifestările aflate sub raza de incidență a factorilor contextuali. Cititorului nespecialist cartea îi deschide perspective până acum prea puțin cunoscute, îi oferă șansa de a se raporta mai informat la discursul public și medial și îl ajută să înțeleagă și să integreze mai bine posibile experiențe personale traumatizante.

Lect. Dr. habil. Alina Pătru

Tim Dowley, *Atlas istoric al Reformei*, Oradea, Casa Cărții, 2016, 159 p.

În contextul Jubileului de 500 de ani de Reformă protestantă, sărbătorit în 2017, Casa Cărții din Oradea oferă specialiștilor în Teologie și Istorie și nespecialiștilor deopotrivă, un instrument salutar de lucru, prin traducerea și publicarea în limba română a *Atlasului istoric al Reformei* în anul 2016. Apărut în engleză cu titlul *Atlas of the European Reformation* (Oxford, 2015), lucrarea este rezultatul efortului transdisciplinar a doi cercetători, londonezul Tim Dowley, deținător al unui doctorat în Istoria Bisericii la Universitatea din Manchester, autor și editor a numeroase materiale pentru studiul biblic și istoria Bisericii, care s-a ocupat de partea documentară și de realizare a textului și al lui Nick Rowland, profesor la Universitatea din Cambridge, căruia îi aparține realizarea cartografică.

Pornind de la ideea că „o hartă nu este doar o simplă diagramă, ci dezvăluie și articulează sensuri ascunse; creează punți între un loc și altul, între idei disparate” (Reif Larsen, p. 5), lucrarea caută să dea o imagine cât mai clară a amalgamului de factori și a rețelei de personalități europene care au determinat declanșarea fenomenului Reformei protestante în Europa și răspândirea lui pe mapamond, cu efecte de remodelare a spațiului religios și politic în secolul al XVI-lea și ulterior. Peste 60 de hărți detaliate, imagini sugestive și panorame cronologice sunt interpretate și completate de texte de specialitate, accesibile și nespecialiștilor, oferindu-le șansa „unei busole” pentru „a-și putea determina poziția pe harta geografiei umane” (John Henrik Clarke, p. 5).

Construcția *Atlasului istoric al Reformei* urmează un parcurs logic, practic, Reforma protestantă fiind contextualizată, identificându-se cauzele, dezvoltarea, amploarea și consecințele fenomenului. Lucrarea se deschide cu un succint „Cuvânt înainte” (p. 11), care prezintă contributorii lucrării, urmat de o „Panoramă cronologică 1300-1700 d.Hr.” (p. 12-20) și de o „Introducere” (p. 20-21) ce clarifică intențiile și structura lucrării. În cele patru secțiuni („Partea întâi: Înainte de Reformă”, „Partea a II-a: Reforma”, „Partea a III-a: Reforma catolică și Contrareforma”, Partea a IV-a: Zorii modernității europene”), atlasul acoperă temporal anii 1300-1700 d.Hr, iar spațial, urmărește fluxul și refluxul fenomenului religios în sine, amplificat și condiționat de factorii politici, economici și sociali pe întreg mapamondul.

„Partea întâi: Înainte de Reformă” (p. 22-49) surprinde tabloul complex al Europei medievale târzii. „Dezvoltarea educației”, „Valdezii”, „Devotio moderna”, „Schisma

papală”, „Wycliff și lolarzii”, „Jan Hus și husiții”, „Răspândirea tiparului”, „Renașterea italiană” și „Renașterea nordică”, „Biserica Catolică la 1500”, „Descoperirile geografice portugheze”, „Spania explorează Vestul” și „Prima călătorie în jurul lumii”, sunt elemente ale puzzle-ului ce construiesc imaginea unei societăți în care apăruseră germeii schimbărilor, pe fondul crizelor și a înnoirilor. Biserica Catolică era traversată de neliniști, conflicte și încercări de reformă, ce au dus la arderi pe rug, schisme în sânul papalității și apariția unor Biserici noi, precum Biserica Husită, recunoscută parțial de Biserica Romană (p. 34). Școlile de pe lângă catedrale au evoluat în universități, unde erau predate cele șapte arte liberale, iar în facultățile de rang universitar erau predate medicina, dreptul și teologia (p. 24). Răspândirea tiparului, renașterea care a depășit granițele Italiei, descoperirile geografice sunt câțiva dintre factorii evenimentelor ce marchează secolul al XVI-lea.

Partea a II-a a atlasului „Reforma” (p. 52-93) prezintă începuturile Reformei protestante în secolul al XVI-lea. În Apusul condus de trei monarhi „ambitioși” – Henric al XVIII-lea, Francisc I și Carol Quintul, ideile reformatoare ale lui Martin Luther au început să fie cunoscute odată cu scrisorile trimise de acesta episcopului de Maiz și răspândirea celor 95 de Teze în care lua atitudine față de vânzarea indulgențelor (Martin Luther, p. 54-55). Ideile reformatorului din Wittenberg sunt răspândite rapid de studenții săi în Suedia, Danemarca, Polonia (Reforma în Scandinavia, p. 82-83; Reforma în Polonia, p. 92-93). Concomitent cu ideile reformatoare ale lui Luther și în general sub influența acestora, a apărut în Europa poziția reformată din cadrul protestantismului, reprezentată prin reformatori precum Zwingli, Bullinger, Bucer, Oecolampadius, Vermigli, Calvin și pozițiile radicale, precum cea a anabapțiștilor, în cadrul căreia, mulți s-au reorientat constituind comunitățile menonite (Reforma radicală, p. 60-61). Ideile reformatoare coroborate cu ideile politice și nemulțumirile sociale, au dus la conflicte militare (Războiul cavalerilor germani, p. 56-57) și mișcări sociale sângeroase (Războiul țărănesc, p. 58-59). Un profil aparte l-a avut reforma în Anglia, unde încă din secolul al XIII-lea se dezvoltase o mișcare antipapală și anticlericală, Wycliff inițiind o mișcare de protest cu caracter evanghelic (Reforma în Anglia, p. 88). Atlasul nu omite nici persecuția evreilor sau consecințele grave ale Reformei, precum desființarea mănăstirilor.

Reacția papală la expansiunea bisericilor Reformei, încercările de reformă și consolidare din sânul Bisericii Catolice, marcate de organizarea conciliilor de la Trento (I, II și III, p. 98-101), de înființarea Societății lui Iisus, al cărei fondator și lider a fost Ignățiu de Loyola (p. 102-105), misiunile în China, India, cele două Americi, împletite cu acțiunile de colonizare și reinstaurare a sclaviei, dar și conflictul teologic din sânul protestantismului, declanșat după moartea lui Martin Luther, încercările de reconciliere a neînțelegerilor religioase pe cale militară, fără un conciliu, confesionalizarea, războaiele religioase din Franța (p. 112-113), reforma din Țările de Jos (114-115) fac obiectul părții a III-a a lucrării „Reforma catolică și Contrareforma” (p. 94-119).

Ultima parte „Zorii modernității europene” (p. 120-147) tratează conflictul teologic și militar dintre luterani, zwinglieni și calviniști, care a zguduit țările Europei, amplificat de intrigile apărute în sânul familiilor aristocrate, competiția dintre monarhi ori nobili. Un spațiu important este acordat războiului de treizeci de ani, al cărei sfârșit a fost marcat prin pacea de la Westfalia (p. 132-136), dar și sângerosului război civil din Anglia, purtat

Recenzii

de protestanți, urmat de restaurarea dinastiei Stuart (p. 142-143). Totodată sunt prezentate misiunile protestante din America de Nord la începutul secolului al XVII-lea (p. 124-125; 138-139), dar și misiunile catolice în Japonia, unde s-au declanșat persecuții sângeroase împotriva creștinilor (p. 146-147).

Atlasul pune la dispoziție și o bibliografie vizând șapte aspecte importante legate de tema Reformei: Evul Mediu târziu, Reforma, Teologia Reformei, Martin Luther, Jean Calvin, Ignatiu de Loyola și iezuiții, Conciliul de la Trento (p. 148-149) precum și un indice geografic (p. 150-159).

Lucrarea nu pomeneste nimic de Reforma din Transilvania și Ungaria, menționând doar că „a doua Mărturisire Helvetică (1566), care a adus laolaltă grupările reformate de limbă germană și franceză” a fost adoptată „de Elveția, Scoția, Polonia și Ungaria” (p. 76). În ciuda acestui neajuns, lucrarea este inedită în spațiul românesc, prezentând istoria medievală târzie și de început al modernității din perspective multiple, facilitând astfel o analiză spectrală a fenomenului nu doar în Europa, ci în întreaga lume.

Maria Curtean

Ieroschimonahul Nil Dorobanțu, „nebul pentru Hristos” și flacără vie a monahismului secolului XX, ediție îngrijită de pr. Ionel D. Adam, Babel, Bacău, 2015, 189 p., ISBN: 978-606-8583-24-2

Rezultatul unei munci asidue de cercetare în arhivele bisericești și naționale, cartea este un omagiu – și, în același timp, un profil bine conturat – pe care părintele Ionel D. Adam îl aduce, în colaborare cu Asociația Nicolae (Nil) D. Dorobanțu¹, celui ce a fost și va rămâne *flacără vie a monahismului secolului XX*, ieroschimonahul Nil Dorobanțu.

Făcând o paralelă cu autobiografia Sfântului Luca al Crimeii, lucrarea, departe de a fi o simplă punere într-o lumină favorabilă – fundamentată pe autobiografia ieroschimonahului – se încadrează în lista acelor cărți, puține la număr, care oferă detalii din viața interioară, duhovnicească, ascunsă ochilor sensibili, a unui posibil sfânt, a unui om cu viață de sfințenie.

Un lucru demn de remarcat este și faptul că două realități, greu de înțeles și de pătruns în totalitate cu mintea, se îmbină în cele aproape 150 de pagini, și anume: realitatea mărturisitorilor din temnițele comuniste și realitatea nebulilor pentru Hristos. „M-ați făcut să devin nebul ca să mă laud singur, să propovăduiesc ce-am suferit pentru Dumnezeuul meu, în timp ce voi mă huliți și mă considerați ca o ciumă” (p. 3).

Părintele Nil, închis fiind în închisorile comuniste², se alătură celor care, primind crucea, se arată mărturisitori ai lui Hristos cel Răstignit, nebunia Crucii pentru păgâni

¹ „Această asociație s-a constituit pentru a readuce în atenția neamului românesc, a Bisericii Ortodoxe Române, a Sfântului Sinod, a monahilor și monahiilor, preoților de mir și credincioșilor, personalitatea ieroschimonahului Nil Dorobanțu, un monah de o mare forță spirituală, care a trăit în secolul XX” (A se vedea <https://nildorobantu.ro/comunicat-oficial-al-asociatiei-nicolae-nil-d-dorobantu/>).

² A fost arestat de trei ori: la 3 noiembrie 1954, pentru 38 de zile, în 1956, pentru 4 luni, și în 1970, eliberat pentru că acțiunile sale nu prezentau caracter infracțional.